

Virđil Muči

Piramida duša

Preveo sa albanskog

Danilo Brajović

Beograd, 2026.

Sa ovog udaljenog mesta posmatranja, Zemlja možda izgleda beznačajna. Ali za nas je drugačije. Pogledajte ponovo tu tačku. To je ovde. To je dom. To smo mi. Na njoj ... svi koje volite, svi koje poznajete, svi za koje ste ikada čuli, svako ljudsko biće koje je ikad postojalo – živelo je tu. Skup svih naših radosti i patnji, hiljade samouverenih religija, ideologija i ekonomskih doktrina, svaki lovac i svaki sakupljač, svaki heroj i svaki strašljivac, svaki stvaralac i razarač civilizacije, svaki kralj i seljak, svaki mladi zaljubljeni par, svaka majka i svaki otac, dete puno nade, pronalazač i istraživač, svaki učitelj morala, svaki korumpirani političar, svaka „superzvezda“, svaki „vrhovni vođa“, svaki svetac i grešnik u istoriji naše vrste – svi smo živeli tamo: na čestici prašine osvetljenoj zrakom Sunca. [...] U našoj beznačajnosti – u svom tom prostranstvu – ne postoji nikakva naznaka da će pomoć doći s nekog drugog mesta, da nas izbavi od nas samih.

Karl Segan, Bledoplava tačka: vizija ljudske budućnosti u svemiru (Carl Sagan, Pale Blue Dot: a Vision of the Human Future in Space)

Sadržaj

I	Dolazak sina razmetnika u otadžbinu	9
II	Tehnički spor rešen nakon intervencije eks katedra i uzajamnog kompromisa	15
III	Dionis, filozof čaše, i priča o carevom zlatu	20
IV	Poznanstvo slučaja, ali ne i slučajno poznanstvo	28
V	Crno-beli grupni portret	35
VI	<i>You Will Make Albania Great Again</i>	45
VII	Vic koji nimalo nije <i>politically correct</i>	52
VIII	Kišni dan; i knjiga koja se čini monotonijom i starijom od same kiše	62
IX	Neko oseća potrebu da otvori svoje srce sagovorniku... što dolazi prirodno nakon čašice ili dve	67
X	Iskreni razgovor novopečenih prijatelja	73
XI	Ko je rekao <i>bolje prijatelj nego čiflik?</i>	82
XII	<i>On the road...</i>	87
XIII	Hleba, soli i srca	90

XIV	Večera	93
XV	Radna soba	99
XVI	Bezazleni hir srca koje gori od ljubavi	104
XVII	Od latica ruža do krvavocrvenog tepiha	107
XVIII	Rastanak	113
XIX	Tajni sastanak	120
XX	Ne toliko iznenadna smrt Dionisa, filozofa čaše	127
XXI	Pogreb	131
XXII	Ponovo na putu	140
XXIII	<i>Business as usual</i>	144
XXIV	Susret sa đavolom	154
XXV	<i>Ejaculatio praecox</i>	159
XXVI	Grom iz vedra neba	164
XXVII	<i>Mister Crooklyn</i>	170
XXVIII	Ako neće breg Muhamedu, onda će Muhamed bregu. Ko je breg, a ko Muhamed?	174
XXIX	Haos je lep kada se gleda izdaleka	180
	Umesto epiloga	185

Dolazak sina razmetnika u otadžbinu

Kada je na *Google Earth*-u video aerodrom u Tirani, delovao mu je kao zanemarljiva mala tačka, a sada kada je kročio u njega, učinio mu se mnogo većim nego što ga je zamišljao. Polazeći od zdrave logike i racionalnog rasuđivanja, što je u datom slučaju nedostajalo, trebalo je da bude sasvim suprotno, pogotovo ako se uzme u obzir ne tako davna prošlost ove zemlje koju su zapadne, a paradoksalno ponekad i istočne zemlje opisivale prema nepromenljivom klišeju kao *the poorest country in Europe*. U najboljem slučaju mogao je da posluži kao provincijska železnička stanica, ali svakako ne kao aerodrom. (Ovo mišljenje će promeniti kasnije, nakon što će biti u prilici da vidi aerodrome poput kutije šibica nekih drugih balkanskih zemalja koje su postale nezavisne države nakon Hladnog rata, tj. raspada tzv. socijalističkog bloka i niza nasilnih i krvavih sukoba koje Zapad nije video niti doživeo još od kraja Drugog svetskog rata.)

Policijci na graničnom prelazu na aerodromu ostavili su mu odvratan utisak, onako prljavi i neobrijani, u neurednim uniformama od čije masnoće se mogla napraviti odvratna nejestiva supa, a ipak supa; u

uniformama koje su im užasno stajale, zapravo koje su visile sa njih kao dronjci sa poljskih strašila. Ali što je najgore, policajci su bili neobrazovani i bez ikakvog razloga su se ponašali bezobrazno i bahato prema svakome ko bi im se našao na putu. Zbog posla je išao po raznim krajevima sveta, onim koje političari i novinari obično nazivaju „trećim svetom“ u žargonu geopolitike, što nikada nije razumeo zašto, osim možda zbog činjenice da se uvek radilo o siromašnim i užasno zaostalim zemljama, ali ipak nigde nije sreo tako neotesane ljude koji bulje u tebe i bez trunke srama gledaju te u ruke, kao da čekaju da im baciš kost kao uličnom psu. (Kako kaže poslovice, svako poređenje falinku ima, a kako će kasnije primetiti, kada je bolje i bliže upoznao državu i ljude, poređenje je svakako imalo falinku, jer su, istine radi, ulični psi bili skromniji i obzirniji od ljudi.)

„Ovo je samo utisak, i to prvi“, rekao je u sebi, „te kao takav u velikoj većini slučajeva zna biti pogrešan.“ Nije razumeo zašto je to pomislio: da li je to bilo da bi sebe uverio da je to tako i da ipak ne greši ili je bio vođen iznenadnim osećajem krivice jer je prva misao koja mu je pala na pamet čim je stigao u zemlju rođenja svojih roditelja, koju posećuje prvi put, bila potpuno negativna. Istina je bila da je kontrast između idilične slike koju je imao u glavi iz majčinih priča (začudo, njegov otac nikada nije govorio o mestu gde je rođen i svojim rođacima) i stvarnosti sa kojom se suočavao tokom kratkog vremena tu bio naravno šokantan i nekako razočaravajući. Ali to mu se događalo i ranije, čak i u većim i razvijenijim zemljama. Možda se razočaranje javilo zbog dotadašnjeg iščekivanja ili pak onoga što je očekivao. I to bi moglo biti objašnjenje. Čak mu se učinilo

logičnim i uverljivim, a što je još važnije, činilo se da ga je oslobodilo tereta i učinilo da se oseća lakše. Može se reći da je između njega i zemlje na koju je upravo kročio (obećane zemlje, kako je ponekad govorila sestra u šali, kada bi joj pomenuo želju da je poseti) uspostavljen mir. A kao, još uvek, strancu u toj zemlji, mir mu je bio potreban da uspostavi neophodnu duhovnu ravnotežu u odnosu na taj nepoznati komad zemlje i njegove ljude.

U međuvremenu je došao red na njega, prešao je žutu liniju, prišao kabini u kojoj je sedeo čovek u uniformi i na njegovom licu se pojavio blagi osmeh u trenutku kada mu je predao pasoš, a da toga nije bio ni svestan. Izraz na licu policajca nije se uopšte promenio. Odsutno je uzeo pasoš i, tek kada je otvorio stranu na kojoj je fotografija i ostali detalji, lenjo je podigao pogled i odmerio ga od glave do pete; *kao da je moj lični krojač*, rekao je nekome kasnije u šali.

– Mark Mara? – upitao je policajac.

– Da.

– Amerikanac?

– Da, ali moji roditelji su Albanci – rekao je, završavajući svoju poslednju reč sa nesigurnošću nekoga ko govori jezikom koji ne oseća kao svoj.

– Blago tebi – rekao je policajac kroz zube, kao da govori sam sebi.

– Kako, izvinite? – upitao je, pošto nije razumeo šta je ovaj rekao.

Ali policajac nije odgovorio. Samo je napravio gest kao da kaže *ma pusti* i nastavio je lagano da lista stranice pasoša, gledajući razne vize utisnute u njega, ne brinući se o dugom redu ljudi koji su čekali. Okrenuo se i pogledao osobu koja je čekala u redu iza njega i, ne

znajući šta da mu kaže, slegao je ramenima kao da mu poručuje *šta da se radi, tako se mora*.

Iako su kod kuće roditelji među sobom pričali albanski i deca razumela većinu onoga što su govorili, istina je da su sve ređe govorili taj jezik, koji im je bio praktično stran i nije im bio od koristi, osim kada su bili primorani da odgovaraju majci, koja se mučila na engleskom i koristila ga samo kada je morala.

Upravo kada je pomislio da je završio, da će mu policajac vratiti pasoš i da će moći da ide dalje, usledilo je pitanje:

– Svrha posete?

– Rad i odmor. Čuo sam da ima mnogo lepih mesta... – odgovorio je on sa izvesnom naivnošću i otvorennošću, koja mu nije bila toliko svojstvena, posebno kada se radilo o strancima i ljudima koje je tek upoznao.

Ali policajac ga je prekinuo u pola reči snažno utisnuvši na stranu pasoša metalni pečat koji je označavao datum i mesto ulaska, i vratio mu je dokument ne podižući glavu i ne gledajući ga u oči. Samo je izgovorio *sledeći*, monotono i bezbojno od prekomerne upotrebe te reči.

On je zgrabio svoju putnu torbu i brzo krenuo prema izlazu, ali pre nego što je stigao do automatske kapije, čuo je da ga neko doziva:

– Hej, mister, imate li nešto da prijavite?

Zastao je kao po komandi i ugledao nekoga ko je morao biti carinik, iako je njegov izgled više upućivao na pijanca koji je upravo izašao iz kafane.

– Ah, ne – rekao je. – Samo jedna torba i ruksak – i okrenuo se malo, toliko da sagovorniku pomogne da vidi i da se svojim očima uveri da je ono što je rekao istina.

Carinik nekoliko trenutaka nije ništa rekao, a zatim je upitao:

– A knjiga koju držiš?

– Koja knjiga? – začuđeno je upitao Mark Mara i odjednom se setio da u levoj ruci drži knjigu koju je našao u avionu, baš kada su putnici ustajali i spremali se da izlaze. Pomislio je kako ju je neko zaboravio, jer ljudi retko ostavljaju knjige u avionu, što nije slučaj sa novinama ili časopisima, pa je potaknut plemenitom namerom da je vrati osobi koja ju je zaboravila, a koja je možda traži, odlučio da je ponese. Kad se bolje pogleda, bio je to gest pravog džentlmena, tačnije navika dobijena u zatvoru – kada se pronađe neki predmet, po nepisanom ali svetom pravilu mora se vratiti njegovom vlasniku.

– Nadam se da je dozvoljeno unošenje knjiga u Albaniju – rekao je kroz smeh zdepastom cariniku, za koga je, videvši ga tako crvenog lica, nekako pomislio da mora da pati od hipertenzije.

– Zavisi od knjige – ozbiljno je odgovorio carinik – Ustav zabranjuje unošenje komunističke i fašističke literature.

U tom trenutku Mark Mara je pocrveneo do korena kose i osetio kako mu je lice preplavila vrelinu kada je pomislio da nema pojma ni koji je naslov knjige koju je držao niti ko bi mogao biti njen autor. Brzo je bacio pogled, onako krišom, kako carinik ne bi primetio, i osetio veliko olakšanje kada je video da se radi o romanu na engleskom sa naslovom horor filma *Mrtve duše*. Ime autora je bilo Nikolaj Vasiljevič Gogolj i mora da je bio Rus, barem je ime na to upućivalo. Ali ni naslov ni autor mu nisu bili poznati. A to je imalo smisla, jer od srednje škole nije uzeo roman u ruke. A i tada je to radio više

iz želje da impresionira neku devojk u koju se ludo zaljubio, a ne iz strasti za čitanjem. Sa osmehom je rekao cariniku.

– Ako želite, mogu da Vam je poklonim.

– Jok – rekao je ovaj kao da izbacuje ostatke hrane iz usta i skoro prezrivo okrenuo glavu, kao da ga je uvredio tom skandaloznom ponudom. Kao da je gimnazijalac, pa da ga može pridobiti nekakvom knjižurinom.

Elem, stavio je knjigu u torbu i izgovorio jedno *bye*, kao da bi otklonio loš ukus koji je šala možda ostavila, te žurno izašao.

– Taksi, mister?

Tehnički spor rešen nakon intervencije eks katedra i uzajamnog kompromisa

Taksi ga je ostavio ispred najstarijeg i najskupljeg hotela u glavnom gradu, koji je, kako je pisalo u *Blue Guide Albania*, vodiču kupljenom na aerodromu nakon što je razmenio petsto dolara, uglavnom ugošćavao strance koji su dolazili u ovaj grad. Kako je kasnije saznao, za vreme Drugog svetskog rata to je bila komanda Vermahta, a nakon rata sedište komunističke vlade, koja je preuzela vlast. Na neki način podsetio ga je na hotele kolonijalnog doba u nekim afričkim zemljama, gde je samo belcima bilo dozvoljeno da uđu i da budu usluženi, kao i lokalnim vlastodržcima čija je moć bila neograničena i nije bila podložna zakonima ovoga sveta.

Pejzažem ispred hotela dominirao je niz visokih, verovatno prastarih borova, koji se uzdizao poput visokog i neprobojnog zida; zida koji je obavljao dvostruku misiju: s jedne strane, prekrivao je hotel hladom i toliko potrebnom svežinom tokom letnjih vrućina, izolujući ga od prašine i buke tog grada sa njegovim neurastenskim i haotičnim saobraćajem, a s druge strane, sakrivao ga je od radoznalih očiju meštana koji su sa zavišću zurili

u nekolicinu onih srećnika kojima je bio dozvoljen ulaz u taj doveka zabranjeni i nedostižni raj.

Na glavnom ulazu hotela nije primetio nijednog nosača prtljaga, pa je sam pokupio torbe koje je taksista nehajno ostavio na trotoaru ispred hotela – *kao krava balegu*, rekao bi njegov otac, čija su, iako je skoro pola veka živio u jednom od najvećih gradova na svetu, sva poređenja i ostale stilske figure koje je koristio bili vezani za selo gde je rođen i gde je proveo detinjstvo pre emigriranja.

Tako natovaren, ušao je u predvorje hotela i uputio se prema recepciji. Iza pulta je stajao mladić u tamno-plavom kondukterskom odelu, koji se, čim ga je ugledao, nasmešio. Bio je to prvi osmeh koji je dobio u toj zemlji, što je shvatio kao dobar znak – da će se od tog trenutka stvari promeniti nabolje.

Na anahronom engleskom iz rudimentarnih tekstova recepcioner mu je pozeleo dobrodošlicu i, ne skidajući osmeh sa lica i ne bez izvesne koketerije, upitao ga kako mu može pomoći.

– Zovem se Mark Mara – rekao je – i pre nekoliko dana sam komunicirao s nekim od vas i zamolio ga da mi rezerviše predsednički apartman.

– Ah, da – rekao je mladić nakon što je brzo pogledao papire pred sobom. – Ali postoji mali problem – rekao je, gledajući ga u oči i sležući ramenima kao da se pravda.

– Kakav problem?

– U našem hotelu nema predsedničkog apartmana.

Nakon kratke pauze nastavio je:

– Ipak, rezervisali smo Vam najbolju sobu koju imamo.

I kao da uverava sagovornika da je ono što kaže neprikosnovena istina, dodao je:

– U njoj su spavali premijeri, ministri i ličnosti iz celog sveta...

– Kako je moguće da hotel sa reputacijom poput vaše nema predsednički apartman?! – upitao je Mark Mara.

Recepcioner je bez reči slegnuo ramenima, kao da je hteo reći *Žao mi je, ali ne znam šta da kažem*. Nastala je pauza, koja je, činilo se, opteretila i dodatno naglasila apsurdnost nastale situacije.

Nalazio se u gradu koji je posećivao prvi put i praktično nikoga nije poznavao, tako da nije vredelo muke da pokupi prtljag i ode u potragu za drugim hotelom koji bi sigurno imao predsednički apartman. *If...!* Međutim, bilo je važno da ne spušta lestvicu i dobije dostojanstvenu sobu, nešto što, iako možda neće zameniti utisak koji ostavlja predsednički apartman, ipak može stvoriti pravi efekat; tu je imao na umu da je prvi utisak na ljude gotovo neizbrisiv i odlučujući u stvaranju mišljenja o osobi koja se tek upoznaje, pa nije mogao sebi dozvoliti da sve ne bude besprekorno. To je bio njegov princip u poslu. Setio se prvih lekcija o tome kako postati uspešan biznismen. O, koliko je vode proteklo od tog vremena kada je sa revnošću iskušenika čitao i gutao sve što su mu preporučivali njegovi profesori i uglavnom slepo verovao u ono što se propovedalo sa strogošću dogme svetih spisa!

Unutrašnji smeh mu je razvodnio i ispirao uspomene sa istom agilnošću i lakoćom kao što voda u toaletu ispira fekalije. U tom trenutku mogao je bez oklevanja reći da je porculanska površina njegove svesti blistala besprekornom, bleštavom belinom.

– U redu – rekao je recepcioneru, koji je izgledao da će zadremati tako stojeći ako tišina među njima potraje malo duže – uzimam rezervisanu sobu, ali – zastao je tu i napravio pauzu, koja je, sudeći po šokiranom pogledu mladića, stvorila efekat neizvesnosti poput scene iz trilera – želim još jednu sobu, pored prve.

– Zašto, očekujete nekog? – rekao je iznenađeni recepcioner.

– Ne, ne očekujem nikog – rekao je Mark mirno, ne gubeći strpljenje – ali treba mi da je koristim kao studio.

Odmah je shvatio da objašnjenje ne samo da nije razjasnilo situaciju već da je sagovornika, paradoksalno, još više zbunilo. Pokajao se, ali je bilo prekasno da to popravi.

– Žao mi je, ali ne razumem Vas – rekao je recepcioner, veoma zbunjen.

– Vrlo je jednostavno, pošto nema šta da se razume – odgovorio je, zadržavajući smirenost i samokontrolu, iako je u sebi kiptio zbog zatucanosti tog čoveka koji nije bio ni do pete nekom srednjovekovnom gostioničaru zanatliji. – Pored spavaće sobe, potrebna mi je još jedna soba na istom spratu i, po mogućnosti, odmah do prve. S obzirom na to da sam poslovan čovek, potreban mi je prostor koji ću koristiti ne za stanovanje, već kao kancelariju.

Ućutao je. Odjednom mu je palo na pamet da je shvatio razlog recepcionerovog čuđenja, pa je dodao:

– *It goes without saying* da ću drugu platiti isto kao i prvu.

I uputio je sagovorniku blistav osmeh, koji je trebalo da rastera oblake sumnje i nesporazuma; barem u teoriji, jer se u stvarnosti ništa nije dogodilo. Recepcioner

je nastavio da bulji u njega parom staklenih očiju kao u bivola, koje svojom neprozirnošću nisu obećavale ništa dobro.

– Dakle?

Kao da se budi iz tog hipnotičkog stanja, recepcioner se počeošao po glavi (gest koji svi idioti prave kada nešto ne znaju, kao da žele dati sebi vremena pre nego što naprave budalu od sebe pred drugima!) i rekao:

– Moram da pitam šefa...

Uzeo je crni telefon koji je izgledao kao da je posuđen iz rekvizita nekog holivudskog filma iz tridesetih godina i okrenuo broj.

Razgovor nije potrajao ni minut, a iz njega je Mark Mara shvatio samo poslednje dve reči, *da, šefe*, koje bi, naravno, čak i Eskim razumeo. Čarobne reči tajanstvenog glasa s druge strane slušalice učinile su svoje, jer se osmeh vratio na lice recepcionera i automatskim tonom, kao da je promenio traku, počeo je:

– Sobe sto jedan i sto dva..., lift je sa desne strane..., doručak je od sedam do...

Mark Mara je uzeo ključeve i krenuo prema liftu. Poslednje reči recepcionera više je nagađao nego što ih je čuo.